

Keskkonna hoidmine kui võti hea elu poole

Bianka Plüschke-Altöf
(TÜ ja TLÜ)

Teemad

LOODUS KUI HEA ELU ALUS
INIMESE JA LOODUSE
VASTASTIKUSED SEOS

**HEA ELU KUI VÕRDNE
VÕIMALUS KESTLIKULE JA
TERVISLIKULE ELULE**
EBAVÕRDSUSE JA
KESKKONNAKRIISIDE SEOS

**KUIDAS TOETADA HEA ELU
KESKKONNA
VAATENURGAST?**
PROBLEEMID JA TUGEVUSED

**LOODUS KUI
HEA ELU ALUS
INIMESE JA LOODUSE
VASTASTIKUSED
SEOS**

Looduslik mitmekesisus pakub hüvesid, mis on otseselt seotud inimeste elatusvõimalustega

Varustusteenused

- ◆ Põllukultuurid, mullaviljakus
- ◆ Kariloomad
- ◆ Puit
- ◆ Kiud
- ◆ Looduslikud toiduained (nt seemed, marjad jne)
- ◆ Kalandus
- ◆ Geneetilised ressursid, ravimid
- ◆ Magevesi
- ◆ Puhas õhk

Reguleerivad teenused

- ◆ Tolmeldamine
- ◆ Temperatuuri reguleerimine
- ◆ Süsiniku sidumine ja ladustamine
- ◆ Kahjurite reguleerimine
- ◆ Erosiooni reguleerimine
- ◆ Üleujutuste reguleerimine
- ◆ Vee puhastamine
- ◆ Õhu puhastamine

Kultuuriteenused

- ◆ Vabaajategevused (nt ujumine, matkamine, suusatamine jne)
- ◆ Esteetika (nt maastikud)
- ◆ Kultuuriline identiteet

Tugiteenused (aineringid, mullateke, fotosüntees, elupaigad)

„Looduskaugus vähendab ühiskonna ökoloogilist kirjaoskust“

Loodusel on positiivne mõju inimeste heaolule

- **vaimne tervis** (stressi maandamine, ühendus loodusega, sotsiaalsed sidemed)
- **füüsiline tervis** (liikumine, viibimine värskes õhus, värsket toitu, laste loovuse areng)
- **keskkonnaharidus** (teaduslikkus, oskused, vastutustunne, tegutsemisvõime)

„Looduslikus keskkonnas mängivad lapsed on aktiivsemad ja loovamad“

Eesti näide: Side loodusega

Eestlased kui „prügi
sorteeriv
metsarahvas“

„Kestlike tegevusi harrastavad sagedamini need õpilased, kes on läbinud rohkem ainetunde looduses ... kuid 38% Eesti koolilõpilastel pole looduses viimasel aastal toimunud ühtegi ainetundi“

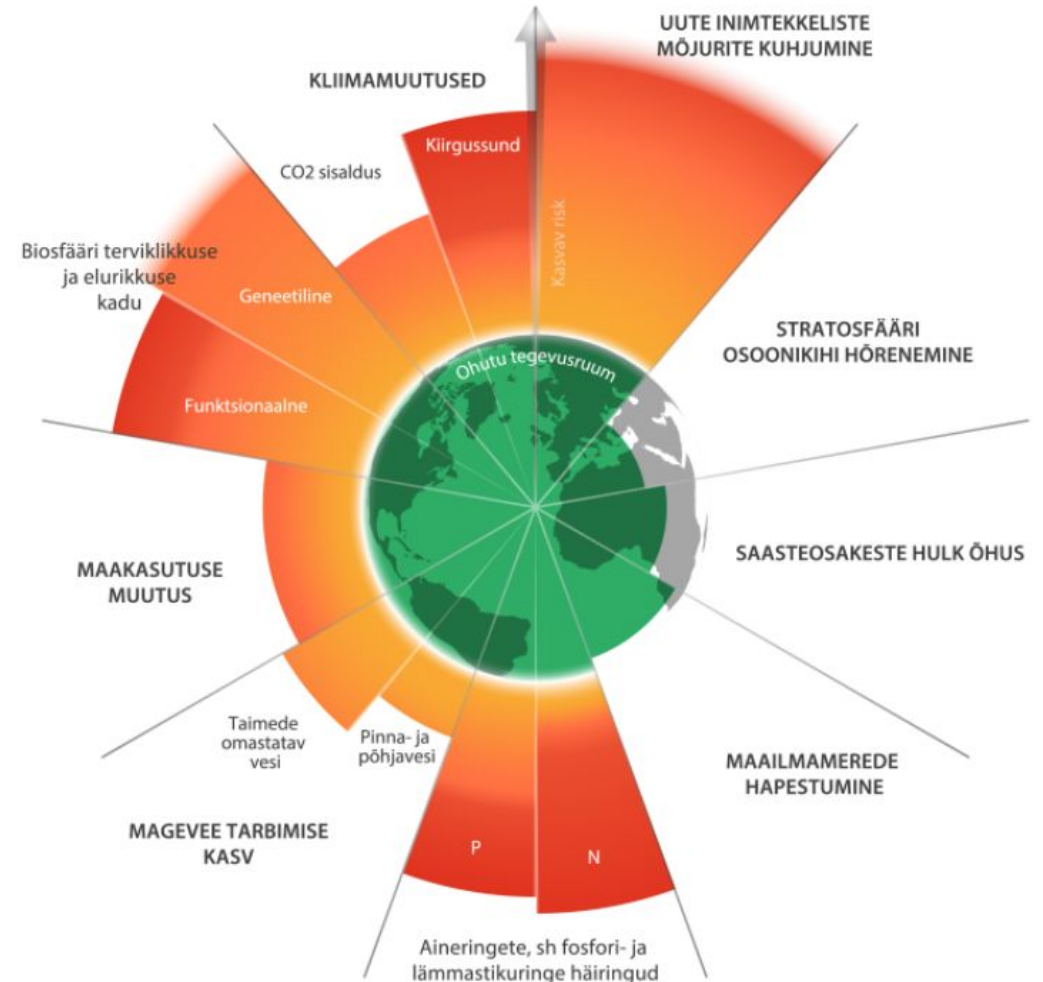
„Linnastumise ja loodusest kaugenemise taustal on põhiprobleemiks baastaseme nihkumine“

Looduse hea tervis on eelduseks sellele, et majandus, ühiskond ja kultuur saaksid toimida

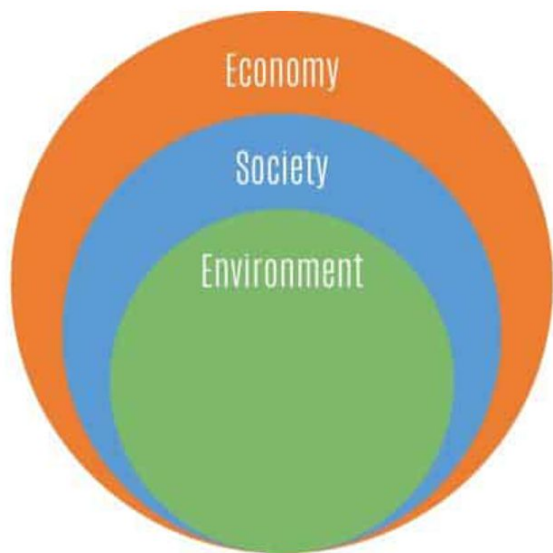
Maa taluvuspiirid

- Maa keskkonnaressursid on ammendatavad
- Planeedil on piiratud suutlikkus taluda inimõju eksponentsiaalset kasvu
- Kui inimõju ulatub piirid, muutuvad ebasoodsad keskkonnamuutused pöördumatuks
- See ohustab ökosüsteemide toimimist ja inimeste toimetulekut

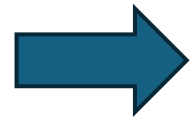
SEI 2024, TÜ kestliku arengu keskus 2023, Rockström jt. 2009, Richardsoni jt 2023

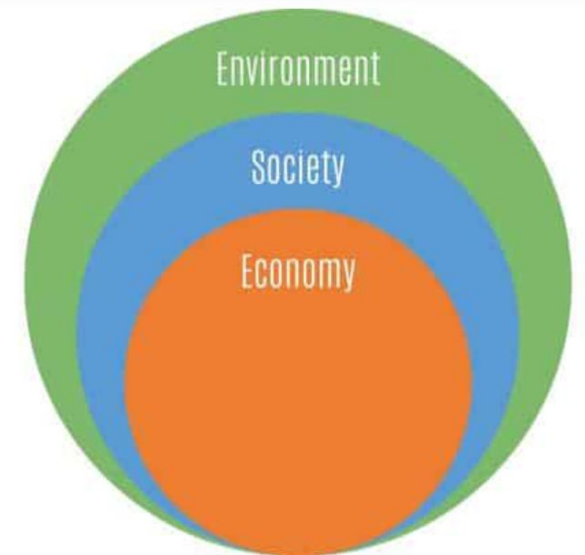
Meie keskkonna- ja kliimamõju on osa „ülinurjatud probleemist“, kus meie süsteemid peavad toime tulema iseenda tekitatud probleemidega

Maa taluvuspiire ületav
majandusmudel

Kestliku arengu mudel

Maa taluvuspiiridest lähtuv
majandusmudel

HEA ELU KUI VÕRDNE VÕIMALUS KESTLIKULE JA TERVISLIKULE ELULE

EBAVÕRDSUSE JA
KESKKONNAKRIISIDE
SEOSED

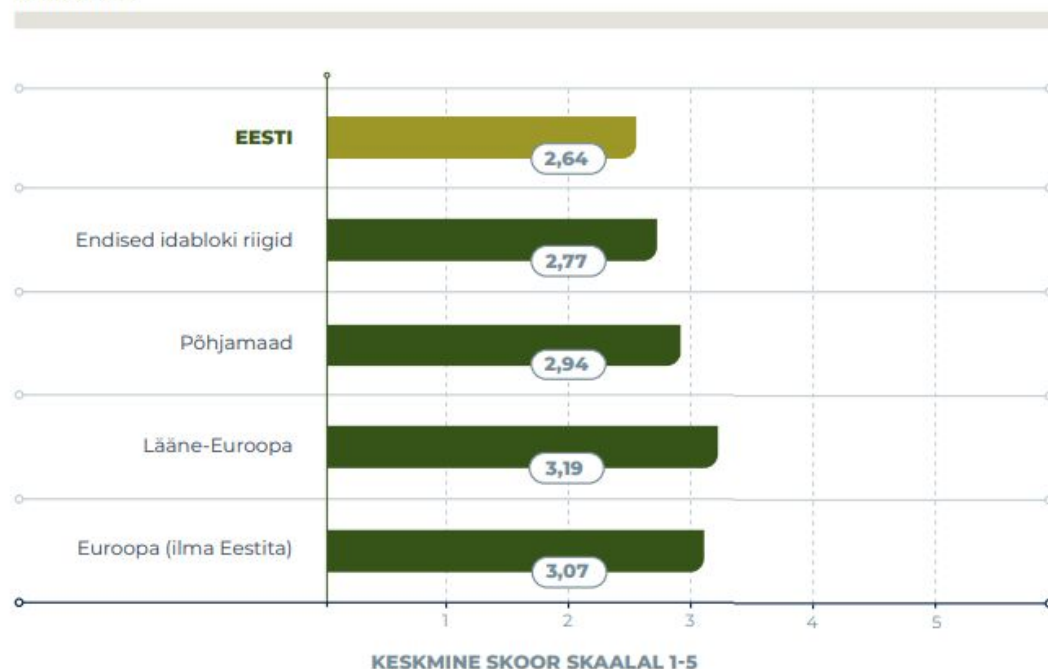
Ebavõrdsus avaldub haavatavuses keskkonnariskide suhtes ning ligipääsus loodusressurssidele

- Kliimamuutuse ja elurikkuse kadude mõjud ei ole ühtlaselt jaotunud
- Loodusliku mitmekesisuse vähenemine kahjustab ebavõrdselt inimeste toimetulekuvõimalusi
- Keskkonnaõigluse probleem avaldub ruumiliselt ebavõrdselt
- Õigluse küsimus tekib ka inimese ja looduse vahelistes suhetes

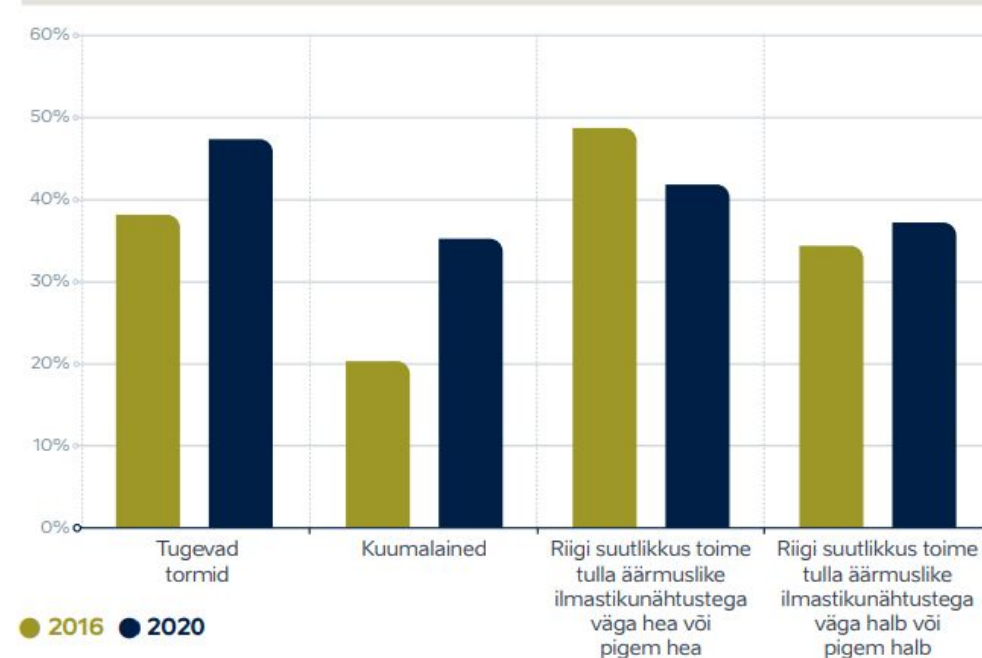
Eesti näide: Kliimamuutustega seotud riskid ja suutlikkus nendega toime tulla

Joonis 5.1.1. Keskmise kliimamurelikkuse tase Eesti ja valitud regioonide võrdluses, skaalal 1–5

ALLIKAS: autorite joonis, ESS 2016 andmete põhjal

Joonis 5.1.2. Milliseid kliimamuutusest põhjustatud ohtusid peetakse kõige olulisemateks ja kuidas hinnatakse riigi suutlikkust äärmuslike kliimanähtustega toime tulla (%)

ALLIKAS: autorite joonis, Eesti keskkonnateadlikkuse 2016 ja 2020 uuringu andmete põhjal (Turu-uuringute AS 2020)

Annist jt (EIA 2023)

Kliimamure on tõusuteel
kuid siiski madal

Mure kliimaohtude ja kahtlus riigi suutlikkuse suhtes
nendega toime tulla on suurim vanemaelistel,
väikese sissetulekuga peredel ja maaelanikel

Ebavõrdsus ja majanduslik toimetulek mõjutavad keskkonna- ja kliimakahjude teket

- Vaesemad inimesed kannatavad rohkem kahjustuste all, mida nad ise ei põhjusta
- Majandusliku ebavõrdsuse mõju keskkonnale avaldub haridusele vaatamata, peamiselt (üle)tarbimise kaudu
- Kõige kliimasõbralikum valik – mitte tarbida – tekib pigem siis, kui selleks puudub piisav sissetulek
- Keskkonnaõigluse probleem on ka põlvkondliku õigluse küsimus

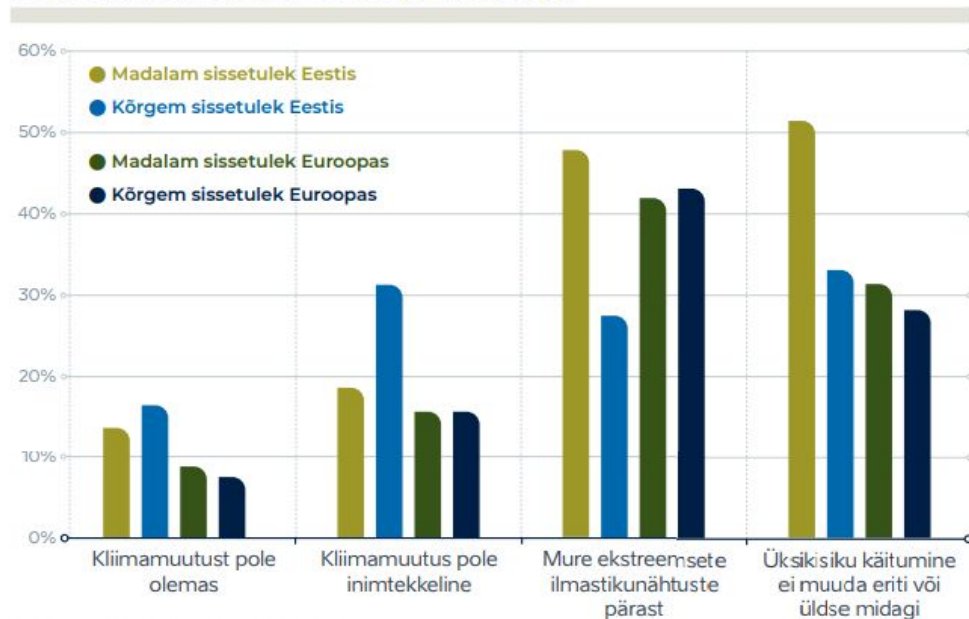
10% maailma rikkamaid inimesi põhjustab ligi 50% kasvuhoonegaaside emissioonidest, samas kui 50% vaesemaid tekitavad alla 10%.

2020. aastal kulutasid kõrgeima hariduse- ja sissetulekuga pered rõivastele ja jalanõudele 1,5 korda, transpordile veidi üle 2 korra, vabale ajale veidi alla 2 korra ja reisipakettidele üle 2,5 korra enam kui madala haridusega perepea pered.

Eesti näite: Keskkonna- ja kliimakriisiga seotud hoiakud ja käitumine

- Eesti inimeste hoiakud ei jää oluliselt alla naaberriikidele, kuid käitumises ollakse viimase kohal
- Suurem sissetulek on seotud suurema kliimaskepsisega
- Noortel on suurem mure, kuid peavad sellega toime tulema suhtelise ükskõiksuse taustal

Joonis 5.1.3. Kliimamuutusega seotud hoiakud madalama ja kõrgema sissetulekutase-mega elanikkonna võrdluses Eestis ja Euroopas (%)

ALLIKAS: autorite joonis, EIB 2020 andmete põhjal

„...ja siis ma vaatan enda ümber, et inimesed on nii rahulikud, grillivad endiselt mitusada grammi šašlõkki näkku ja ostavad endale järjest uusi autosid ja suuremaid maju ja üldse kedagi ei huvita. Ja siis tekib selline paralleelmaailmades elamise tunne ja see tegelikult on aegajalt päris hirmus.“ (Kliimanoor 2019)

Vaesus ja ebavõrdsus avaldub vastupanuvõimes ja kaasärääkimise võimalustes

- Vaesematel inimestel on vähem ressursse keskkonna riskidega kohanemiseks ja kahjustusest taastumiseks
- Suurem sissetulek võimaldab sümboliseerivalt rohelisi valikuid (ökotooted, roheenergia), mida teistel puuduvad
- Osa eesti elanikele tundub rohepöörde-poliitika sotsiaalmajanduslikult ebavõrdne ja survestav
- Marginaliseeritud gruppidel on piiratum võimalused ja võimekused keskkonnaküsimustel kaasa rääkida

Eesti näide: Rohelinna arengud

"Kapitalistlikus maailmas on muidu igal pool tunne, et pead midagi tarbima"

„Saan neist väga hästi aru, sest neil pole kohta, kuhu minna, kui see maa kaob. Neil pole [Eestis] vanematekodu ja suvilat ei jõudnud nad õigel ajal osta, aga samas ei ole Soodevahe ka ilus koht, kui lennukist vaadata.”

"Kellel on auto? Kellel on maakoh? Kellel on võimalik maale sõita? Paljudel kipub olema lähtepunkt, et saab ju maale sõita, ja seetõttu tunduvad neile osad tegevused – mida praktiseerivad need, kellel seda võimalust pole – linnas pargis kohatud"

"Kuna linnas on piiratud ruum, on nn vabadest aladest huvitatud paljud osapooled – ka need, kelle prioriteediks pole rohelised lahendused"

KUIDAS TOETADA HEAD ELU KESKKONNA VAATENURGAST? PROBLEEMID JA TUGEVUSED

Probleemid ja tugevused

Mis on paratamatus?

- vajadus vähendada inimtegevusest tulenevat mõju nii, et see ei ületaks looduskeskkonna kandevõimet
- majanduslikud, ühiskondlikud ja keskkondlikud ebavõrdsused on üksteist võimendavad
- Kuidas ellu viia muutused ilma uue ebavõrdsuse tekketa?

Millest loobuda ja mida muuta?

- süsteemsed probleemid: majandusloogika, hind ja keerukus, regulatsioonid
- suur ressursikasutus: ringmajandus, elektritootmine, autostumine
- piiratud ajaressursid: kaasatus ja kestlik elu
- Kuidas mõtestada alternatiivset hea elu, mis põhineb rohkem kui vaid majanduslikul heaolul?

Mida hoida?

- olemasolevad kestlikud ja kogukondlikud praktikad Eestis – isegi kui neil pole „jätkusuutlikkuse“ sildi küljes sh parandamine, taaskasutuse, aiandus, omaalgatused, kohalikud lahendused
- erinevate (ka ootamatute) gruppide panuse tunnustamine hea ja kestliku elule
- Eestlaste tugev side loodusega

Mida võimendada?

- keskkonnahoiu ja rohevalikute normaliseerimine
- piisavuse ja ettevaatuse printsiibid ühiskondlikes ja majanduslikes otsustes
- Kaasav üleminek ja ühiskondlik läbirääkimine: kuidas ühiskondlikud prioriteedid ja süsteemid ümber struktureerida nii, et need arvestaksid on planeetaarsete piiridega?

Eesti näide: Kestlikud praktikad ühiskonnapeeglis

„Aednikud ise ei pruugi seda endale teadvustadagi, kui nad koguvad kohaliku vanadekodu tarvis köögivilju, vahetavad omavahel saadusi ja tööriistu ning ühendavad naabritega jõud, et kedagi kuuri parandamisel aidata, aga need oma iseenesest-mõistetavuses lausa tühisena näivad tegevused on olulised, sest need soodustavad kogukonna sidusust ja aitavad ennetada eakate üksildust.“

„Mind on alati hämmastanud vaesuse hindamise puhul see materiaalne tase, millest allapoole loetakse inimest vaeseks, näiteks teatava regulaarsusega ostetud uute riiete ... Kui me riputame kasutatud rõivaste ostmisele või asjade mitte ostmisele külge vaesuse sildi, mida on vürtsitatud moraalse hinnanguga, et vähe tarbiv inimene on küllap laisk, rumal või piinlikult abitu, siis teebki enamik inimesi kõik selleks, et mitte vaene välja paista. Siis enamik tarbibki kaugelt üle oma tegelike vajaduse ja raiskab isiklikke ja loodusressursse.“

Täna kuulamast

Bianka Plüschke-Altof
(TÜ ja TLÜ)